

figuurlijke zin volgens de recente veertiende editie van Van Dale's *Groot woordenboek van de Nederlandse taal* kan verwijzen naar een “duistere, primitieve tijd” en ‘middeleeuws’ naar “primitief of barbaars” of “achterlijk”, kan men het hen ook niet kwalijk nemen dat ze deze betekenissen aan de woorden ‘middeleeuwen’ en ‘middeleeuws’ zullen blijven toekennen. Alleen van studenten geschiedenis zou verwacht mogen worden dat ze na lezing van dit zeer toegankelijke boek beter weten.

Marco Mostert, Universiteit Utrecht

Alice Boots en Rob Woortman, *Een geniale koopman. Dirk van Os en de invloed van de Zuid-Nederlanders op de Amsterdamse geldmarkt* (Zutphen: Walburg Pers, 2023). 351 pp. ISBN 9789464562347.

DOI: 10.52024/jpqjoh25

Onder de honderdduizenden migranten die in de vroegmoderne tijd naar Amsterdam kwamen bevond zich koopman Dirk van Os (1556-1615). Als zoon van een gelijknamige tapijthandelaar groeide Van Os op in Antwerpen maar trok na het Beleg van Antwerpen via Middelburg naar Amsterdam. Daar trouwde hij in 1588 met Margaretha van de Piet en vestigde zich aan de Nes. In de jaren die volgden was Van Os actief in meerdere handelstakken, waaronder de graanhandel. In veel gevallen hadden zijn handelspartners en compagnons een migratieachtergrond en waren ze eveneens afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden.

Als koopman zou Van Os een zeer succesvolle loopbaan hebben. Al snel na aankomst in een voor hem vreemde stad bevond hij zich in hooggeplaatste kringen. Hij behoorde tot de oprichters van de Compagnie van Verre en de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC). De allereerste intekening van deelnemers van de VOC gebeurde zelfs in het huis van Van Os aan de Nes in Amsterdam. Dit was niet de enige historische gebeurtenis waar Van Os direct bij betrokken was, in de eerste jaren van de zeventiende eeuw speelden Van Os en zijn broer Hendrik een belangrijke rol bij de drooglegging van de Beemster.

Met het boek over Van Os hebben Alice Boots en Rob Woortman een gedetailleerd en boeiend overzicht gecreëerd van grote gebeurtenissen die zich aan het einde van de zestiende en het begin van de zeventiende eeuw afspeelden, met een focus op wat de rol van Van Os en andere Zuid-Nederlandse kooplieden hierin was. Door heel het boek

worden andere Zuid-Nederlanders aangehaald, die de familie Van Os al kende in Antwerpen of later leerde kennen. Deze meer uitbundig geklede Zuid-Nederlanders worden vaak afgezet tegen de meer sobere 'Hollanders'.

Na een uitvoerige beschrijving van de tijd waarin de vader van Van Os in Antwerpen woonde en Dirk van Os zelf opgroeide, volgt het boek Van Os naar Amsterdam. Daar beschrijft het uitgebreid zijn rol bij de oprichting en ontwikkeling van de VOC en de uitgifte van grondaandelen om het droogleggen van het Beemstermeer te financieren. Door combinatie van deze activiteiten zou Van Os volgens de auteurs een sleutelfiguur zijn geweest in de financiële en handelswereld van vroegmodern Amsterdam en zat hij achter de introductie van moderne vormen van handel in aandelen.

Wie verwacht veel over het leven van Van Os en zijn familie te weten te komen moet de verwachtingen wellicht enigszins bijstellen. Het boek focust vaak pagina's lang op ontwikkelingen of personen die weliswaar aan Van Os gerelateerd zijn, maar niet per se iets zeggen over Van Os zelf. Een voorbeeld is het een na laatste hoofdstuk getiteld 'De dood van een financieel genie'. Hoewel de titel misschien doet vermoeden dat het hoofdstuk uitgebreid ingaat op het overlijden van Van Os, wordt zijn dood slechts kort beschreven. Hierna verlegt het hoofdstuk de focus naar de jaren na zijn overlijden, waarbij onderwerpen zoals het conflict tussen contraremonstranten en remonstranten en het toenemend conservatisme aan bod komen. Ook personen zoals Jan Pietersz Coen (1587-1629) en Gerbrand Bredero (1585-1618) worden besproken. In deze bredere context ontbreekt echter vaak een directe koppeling naar Van Os en diens familie.

Wellicht komt deze wel heel brede beschrijving van de historische context doordat er geen egodocumenten van Van Os zelf bewaard zijn gebleven. Dit zorgt er natuurlijk voor dat de auteurs zoveel mogelijk over het leven van Van Os hebben moeten invullen op basis van andere bronnen. Ze gebruiken hier voornamelijk literatuur voor. Het is hierbij wel opvallend dat de auteurs relatief weinig gebruik hebben gemaakt van archiefbronnen, zeker gezien de recente digitalisering en indexerings van veel relevante archieven, waaronder het VOC-archief en het notariële archief van Amsterdam.

Al met al tonen Boots en Woortman op overtuigende wijze hoe het persoonlijke en professionele leven van Dirk van Os verweven was met economische en sociale veranderingen. De auteurs bieden een goed onderbouwde analyse van de rol van Dirk van Os en andere

Zuid-Nederlandse migranten in de ontwikkeling van de geldmarkt van Amsterdam. Het boek benadrukt zo de cruciale rol die individuen kunnen hebben in historische ontwikkelingen.

Jessica den Oudsten, Radboud Universiteit en Huygens Instituut

Bart Schmitz, *Het grote bestuurshervormingswerk. De emancipatiestrijd van Indonesische werknemers in het westerse bedrijfsleven en de indianisatie van Nederlands-Indië in het interbellum* (Hilversum: Verloren, 2023). 327 pp. ISBN 9789464550818.

DOI: 10.52024/zwo08p13

Glazen plafonds, loonkloven: Bart Schmitz onderzoekt in *Het grote bestuurshervormingswerk* verschijnselen die we tegenwoordig heel goed kennen, maar dan geplaatst in laat-koloniaal Indonesië. Indonesische arbeidskrachten vervulden in het interbellum steeds meer banen die voorheen aan Europeanen waren voorbehouden. Deze ‘indianisatie’ is het onderwerp van dit boek, de handelseditie van een in 2023 aan de Universiteit Leiden verdedigd proefschrift.

Een sterk punt van het boek is dat het een uitgebreide studie naar een voorheen onderbelicht onderwerp is. Soms lijkt de aandacht voor het Nederlandse kolonialisme in Azië gereduceerd te worden tot het thema dekolonisatie – de letterlijke dekolonisatie in de oorlog van 1945-1949, en de metaforische, mentale dekolonisatie van cultuur en samenleving in het heden. Het boek herinnert ons eraan dat begrip van de voorgeschiedenis van die dekolonisatie, de belangrijke interne ontwikkelingen in de koloniale samenleving, en een economie waarvan het eindresultaat nog niet vaststond, cruciaal blijft. Schmitz plaatst het boek in het debat over de vraag of de laat-koloniale staat in zijn nadagen Indonesiërs op politiek, economisch en sociaal gebied nu enige invloed en agency bood, of toch bleef vasthouden aan een onoverbrugbare hiërarchie. Hierbij richt *Het grote bestuurshervormingswerk* zich vooral op de opkomst van Indonesische arbeidskrachten in (nuts)bedrijven, zoals de Algemeene Nederlandsch-Indische Elektriciteits-Maatschappij (ANIEM) en de Koninklijke Paketvaart Maatschappij (KPM), en overheidsdiensten (in casu, de Indische PTT). Schmitz onderzoekt hoe deze groep Indonesische werknemers zich ontwikkelde, en hoe verschillende actoren hier tegenaan keken. Hij beargumenteert overtuigend dat indianisatie op allerlei